

Ne, ne že spet!

Knjige imajo, kot so vedeli povedati Stari, svojo usodo – in ima jo, morda ne najbolj srečno, tudi zadnja knjiga uveljavljenega tukajšnjega prozaista Janija Virka *Pogled na Tycho Brahe*. Že pred leti sem o eni njegovih zbirk zapisal, da me je spravila v malce nelagoden in zagaten položaj, da sem moral namreč o novem delu sobralcem zaupati tako rekoč na las podobne si ugotovitve in namige kot o eni od prejšnjih njegovih knjig. V takem primeru ni nič posebej nenavadno, da pozornejši bralci zastrizejo z ušesi, saj sta – kot dobro vemo – predvidljivost in ponavljanje v literarnih zadevah na moč sumljivi devizi, njun skoraj obvezni nasledek pa bralčevo nerganje. V tem pogledu si ne morem kaj (ali pa mi pač ni dano drugače), da tudi o *Pogledu na Tycho Brahe* navržem nekaj hudo podobnih besed, kot sem jih pred časom že Virkovim *Vratom in Moškemu nad prepadam*

Gre namreč za to, da je zaščitna znamka Virkovih junakov – to so brez izjeme moški v krizi – tujost, tudi brezuspešno iskanje smisla v svetu, ki na take večnostne kategorije ne da skoraj nič. Virkovi junaki so čemerni, malodušni, zmeraj, v vsakem trenutku so tako rekoč na robu tragike ali pač prepada, obsedeni od komaj verjetnega strahu pred smrtjo, venomer pripravljene le v neskončnost filozofirati, to pomeni razpredati te ali one eksistencialije, podložene predvsem z eksistencialistično obarvanimi filozofičnimi zastavki. Kot da bi le tako obloženi strah pred končnostjo, pred tistim, kar nam je po definiciji dosegljivo edino le po smrti, lahko spodbudil življenje, razrešil njihove konflikte z okolico ali odpodil trdovratno objemajoči jih spleen. Podobno kot v Virkovem doslejšnjem proznem opusu, a z manjšo novostjo, se ti moški iz svoje resignacije ne poskušajo izkopati s kakim silnim dejanjem, kakršne koli akcije pravzaprav kot da sploh niso več zmožni, preostaja jim le mehka vdaja, okorela pasivnost, dokončen pristanek na poraz – in smrt. S smrtjo se v petih novih Virkovih zgodbah moški nenehno spogledujejo, včasih celo ni čisto jasno, ali so sploh še tu – ali pa že tam: »Zarit sem med pesek in skale, čezme pljuska morje. V strašnem modrikastem vrtincu svetlobe se mešajo voda, pesek in zrak. Ali sem živ ali sem mrtev, ne vem.« (*Pod vodo*)

Pravzaprav namige, da jih sploh ni več in da so tam onkraj, najdemo na več mestih v Virkovih petih novih novelah. V naslovnem *Pogledu na Tycho Brahe* prvoosebni pripovedovalec ve povedati: »Pogosto čutim, da sploh nisem več telesen, da sem sestavljen iz zračne in tenke strukture, ki se bo nenadoma razprhnila. Bojim se, da od mojega telesa ne bo nič ostalo ...« Seveda je povsem umljivo, da v takem ni kaj prida prostora za še eno stalnico Virkove proze, za ženske. Kilavi moški, ki premišljajo o koncu sveta in koncu svojega telesa z njimi ne vejo kaj početi, zato so postale nekakšne skrivnostne znanilke nesreče in smrti, vsekakor pa bitja, s katerimi ni več mogoče začeti resnejšega odnosa, ki bi prinesel

vsaj malo smisla, saj bi bilo kaj takega preveč naporno in odvečno. V *Pogledu na Tycho Brahe* ni kaj prida prostora niti za mesenost – Virkovi moški so že preveč »stran«, veliko preveč živijo svoje življenje v glavi in veliko preveč rešetajo o svoji izgubljenosti, nekaj vse pozornosti vredne ženske pa so se prelevile v znanilke dokončnega poraza. Ko se v *Pogledu »out of the blue«* pojavi Ženska, *dea ex machina*, ni več mogoča nikakršna »kronika nenadejane ljubezni«, nikakršen eros, ki bi izgubljeni zgubarski, »luzerski« duši pomagal pri iskanju vsaj drobca smisla, dejavni princip *Pogleda* je namreč vsemogoča in vseobsegajoča tujost, ki je pravzaprav metaforični domislek za vse izgubljene priložnosti Virkovih poraženih antijunakov. Zmožni so le še skrajnega solipsizma, so solipsisti z nerazloženim razlogom. V brezkončnost oziroma večnost nebivanja jih lorelejevsko vabi nikdar posebej razvidna, a nerazrešljiva stiska, kaj pa jih je pripeljalo do takega stanja, ni nikjer natančneje razloženo in lahko bi si denimo privoščili domnevati, da je njihova cepetavost posledica temeljne lenobne razvajenosti in tega, da so jih nekatere metafizične zadevščine morda prestrašile. Šarm Virkovih junakov je nedoumljivost, a zdi se, da je to zgolj njihova otročja poza. Najbrž se prav radi vidijo kot taki zateženi Sizifki, češ: Glejte, kako mi je hudo in kako sem absurden, a kar težim in težim, sebi, drugim, no, predvsem sebi.

Vso to turobnost še dodatno barva in ustavlja oziroma kameni (bralca) obremenjujoča deskriptivnost, nasilno literariziranje vsakdana: predolgi, malce navivni popisi potovanj ali sprehajanj (ne vem, zakaj sem imel med branjem nenehen vtis, da hočejo biti nekako filmski, fatalni, »večji od življenja«) so prestreljeni z vrinki, v katerih moški v neskončnost kontemplativno razpredajo o svoji silni »tugi«, majhnosti, negotovosti, krizi srednjih let, nesporazumih, neizpoljenih upanjih, bogoiskateljstvu, defetizmu, bolečini, duhovni in telesni otrplosti, izdajah, neuspešnosti, nepomembnosti, nevrotičnosti, depresivnosti, izročnosti strahu, stereotipnosti, otopelosti, klovnovstvu, odljudnosti, izpraznjenosti, šibkosti, agoniji, ničevosti, usodni čudaškosti, smrtnosti in odvečnosti.

Je vse to pendant tako imenovanemu primarnemu lirizmu? Vse to naj bi najbrž njihovi drži oziroma nedejavnemu pozerstvu dalo nekakšno vzvišeno tragičnost, a je morda prej narobe: z nenehnim beckettovsko-camusevskim blebetom se potapljajo v ris nepomembnosti in dolgočasnosti in tako nikakor ne morejo odpomoči izgubljeni identiteti, svojemu skoprnelemu individualizmu in očitni odvečnosti. In taka, vse preveč predvidljiva, »že brana« je, žal, Virkova proza v *Pogledu na Tycho Brahe*. Po ne preveč uspešni, preveč shematični, togi *Zadnji Sergijevi skušnjavi* s poceni aluzijami na tukajšnjo sfiženo strankarsko demokracijo je to zgolj nekakšna rutinska in zato ne preveč vznemirljiva ponovitev literarne vaje, ki je bila nekaj novega in pomembnega pred leti, ko je Virk odprl *Vrata*, danes pa kljub svoji uravnoteženosti in tematski enotnosti nehote učinkuje že izrabljeno, temeljnih vprašanj človekovega bivanja pa ne načenja na omembe vreden nov način. Prag vrat se je tako žal obrusil. Zgolj logomanično variiranje podobnih motivno-tematskih zastavkov pa najbrž še ni kaka posebne omembe vredna vrlina. Ali pač?